

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته: زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه:

بررسی شیوهی تصویرپردازی در بهمن نامه‌ی حکیم ایران‌شاه

استاد راهنما:

دکتر مختار ابراهیمی

استاد مشاور:

دکتر مهدی کدخدای طراحى

نگارش:

معصومه زمانپور

اسفند ۱۳۸۸

تقدیم به

این پژوهش را به همسر مهربان و بزرگووارم تقدیم می‌کنم که با تشویق‌ها و کمک‌های بی‌دریغ خود همواره یاریگر من در این امر بوده است. بی‌شک اگر این لطف و همراهی نبود، این کار به پایان نمی‌آمد. از درگاه باری تعالی آرزوی سلامتی و سربلندی ابدی برای ایشان خواستارم.

سپاسگزاری

از زحمات بی دریغ استادان گرامی جناب دکتر مختار ابراهیمی در مقام استاد راهنما و جناب دکتر مهدی کدخدای طراحی در مقام استاد مشاور که با راهنمایی‌ها و نکته‌سنجی‌های هوشمندانه این حقیر را در این پژوهش یاری فرمودند، نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم. همچنین از پدر و مادر و خواهران و برادران خود نیز که همواره مشوق من در این راه بوده‌اند و در به ثمر رسیدن این پژوهش با بنده نهایت همکاری را داشته‌اند، سپاسگزارم. از لطف و عنایت آقای کریمی و خانم رنجبران نیز تشکر و قدردانی می‌نمایم. از درگاه خداوند منان برای همه‌ی این عزیزان سربلندی و سلامت را خواهانم.

چکیده

بهمن نامه، یکی از آثار حماسی است به شیوه‌ی حماسه سرایان بزرگی چون فردوسی و اسدی توسی به نظم در آمده است. با تأملی در این اثر می‌توان گفت که بهمن نامه نسبت به شاهنامه و گرشاسب نامه، شیوه‌ای آسان‌تر در پرداخت تصاویر به کار گرفته است. این پژوهش کوششی در جهت شناخت هرچه دقیق‌تر ویژگی‌های تصویرپردازی بهمن نامه‌ی حکیم ایرانشاه، شاعر سده‌ی پنجم و ششم با عنوان بررسی شیوه‌ی تصویرپردازی در بهمن نامه‌ی حکیم ایرانشاه است. در بخش نخست به معرفی شاعر و کتاب بهمن نامه، همچنین موضوع کتاب و ارزش ادبی و حماسی آن پرداخته شده است. در بخش دوم ادبیات در عصر شاعر همچنین ویژگی‌های سبک تصویری بهمن نامه مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم گونه‌های مختلف صور خیال یعنی تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه و اغراق مورد بررسی قرار گرفته و با ارائه‌ی نمونه‌های هنری توصیف شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	بخش نخست
۴	۱- کلیات
۵	۱-۱- سرآغاز
۷	۱-۲- معرفی کتاب
۸	۱-۳- سراینده‌ی منظومه و زمان او
۱۲	۱-۴- اهمیت و ارزش بهمن نامه
۱۳	۱-۵- موضوع کتاب
۱۹	۱-۶- خصوصیات حماسی بهمن نامه
۱۹	۱-۶-۱- آرایش جنگی
۲۰	۱-۶-۲- چگونگی نبرد
۲۱	۱-۶-۳- نبرد تن به تن
۲۱	۱-۶-۴- خوارق عادات
۲۲	۱-۶-۵- زمان و مکان
۲۴	یادداشت‌ها
	بخش دوم
۲۶	۲- سبک تصویرپردازی بهمن نامه
۲۷	۲-۱- سرآغاز

- ۲۹..... ۲-۲- سبک
- ۳۱..... ۳-۲- تصویر چیست؟
- ۳۲..... ۴-۲- سبک تصویری قرن پنجم
- ۳۴..... ۵-۲- تصویر آفرینی در بهمن نامه
- ۳۵..... ۶-۲- انواع تصاویر در بهمن نامه
- ۳۵..... ۱-۶-۲- تصاویر مجرد
- ۳۶..... ۲-۶-۲- تصاویر مرکب
- ۳۶..... ۳-۶-۲- وصف تصاویر
- ۳۸..... ۷-۲- منشأ تصاویر در بهمن نامه
- ۳۹..... ۸-۲- تصاویر شب و روز
- ۴۰..... ۱-۸-۲- تصاویر شب
- ۴۱..... ۲-۸-۲- تصاویر روز
- ۴۲..... ۳-۸-۲- تصاویری از شب و روز
- ۴۴..... ۹-۲- تصاویر مرد در بهمن نامه
- ۴۴..... ۱-۹-۲- مرد و حیوانات
- ۴۴..... ۱-۱-۹-۲- شیر
- ۴۵..... ۲-۱-۹-۲- پیل
- ۴۶..... ۳-۱-۹-۲- پلنگ
- ۴۶..... ۴-۱-۹-۲- نهنگ
- ۴۶..... ۵-۱-۹-۲- گرگ و شغال
- ۴۷..... ۶-۱-۹-۲- روباه
- ۴۷..... ۷-۱-۹-۲- رمه
- ۴۸..... ۸-۱-۹-۲- گور

- ۴۸..... ۲-۹-۱-۹-۹ آهو
- ۴۸..... ۲-۹-۱-۱۰-۱-۹ خر
- ۴۸..... ۲-۹-۱-۱۱-۱-۹ سگ
- ۴۹..... ۲-۹-۱-۱۲-۱-۹ هژیر
- ۴۹..... ۲-۹-۱-۱۳-۱-۹ مرغ
- ۴۹..... ۲-۹-۱-۱۴-۱-۹ زاغ و عقاب
- ۴۹..... ۲-۹-۱-۱۵-۱-۹ مار
- ۵۰..... ۲-۹-۲-۲-۹ مرد و اسطوره‌ها
- ۵۰..... ۲-۹-۲-۱-۲-۹ اژدها
- ۵۱..... ۲-۹-۲-۲-۲-۹ دیو
- ۵۱..... ۲-۹-۲-۳-۲-۹ اهریمن
- ۵۱..... ۲-۹-۲-۴-۲-۹ جادو
- ۵۲..... ۲-۹-۲-۵-۲-۹ سروش
- ۵۲..... ۲-۹-۳-۳-۹-۲ مرد و گیاهان
- ۵۲..... ۲-۹-۳-۱-۳-۹-۲ سرو
- ۵۳..... ۲-۹-۳-۲-۳-۹-۲ زریر و شنبلید
- ۵۳..... ۲-۹-۳-۳-۳-۹-۲ شاخ (شاخه)
- ۵۳..... ۲-۹-۳-۴-۳-۹-۲ نی
- ۵۴..... ۲-۹-۳-۵-۳-۹-۲ بهار
- ۵۴..... ۲-۹-۳-۶-۳-۹-۲ گل
- ۵۴..... ۲-۹-۴-۴-۹-۲ مرد و عوامل طبیعی
- ۵۴..... ۲-۹-۴-۱-۴-۹-۲ ابر
- ۵۴..... ۲-۹-۴-۲-۴-۹-۲ باد

- ۵۵ ۲-۹-۴-۳-کوه
- ۵۵ ۲-۹-۴-۴-دریا
- ۵۵ ۲-۹-۴-۵-خورشید
- ۵۶ ۲-۹-۴-۶-ماه
- ۵۶ ۲-۹-۵-۵-مرد و اشیا
- ۵۶ ۲-۹-۵-۱-کوه آهن
- ۵۶ ۲-۹-۵-۲-تیر
- ۵۶ ۲-۹-۵-۳-افسر
- ۵۶ ۲-۹-۵-۴-سنگ و خاک
- ۵۷ ۲-۹-۶-۶-مرد و آتش و لوازم آن
- ۵۷ ۲-۹-۶-۱-آتش
- ۵۷ ۲-۹-۶-۲-دود
- ۵۹ ۲-۱۰-۱۰-۱۰-تصاویر زن در بهمن نامه
- ۵۹ ۲-۱۰-۱-۱-زن و ماه و خورشید
- ۵۹ ۲-۱۰-۱-۱-ماه
- ۵۹ ۲-۱۰-۱-۲-خورشید
- ۶۰ ۲-۱۰-۲-۱-زن و گل و گیاه
- ۶۰ ۲-۱۰-۲-۱-گل
- ۶۰ ۲-۱۰-۲-۲-سرو
- ۶۱ ۲-۱۰-۲-۳-بهار
- ۶۱ ۲-۱۰-۳-۱-زن و اسطوره‌ها
- ۶۱ ۲-۱۰-۳-۱-پری
- ۶۱ ۲-۱۰-۳-۲-حورعین

- ۶۱ ۲-۱۰-۳-آهرمن
- ۶۲ ۲-۱۰-۴-زن و اشیا
- ۶۲ ۲-۱۰-۴-۱-بت
- ۶۲ ۲-۱۰-۴-۲-گوهر
- ۶۲ ۲-۱۰-۴-۳-نگار
- ۶۲ ۲-۱۰-۵-زن و حیوانات
- ۶۳ ۲-۱۰-۵-۱-آهو
- ۶۳ ۲-۱۰-۵-۲-پیل
- ۶۳ ۲-۱۰-۵-۳-کبک
- ۶۳ ۲-۱۰-۵-۴-شیر
- ۶۴ ۲-۱۱-۱۱-جمال طبیعت در بهمن نامه
- ۶۴ ۲-۱۱-۱-زمین و هوا
- ۶۵ ۲-۱۱-۲-آسمان
- ۶۶ ۲-۱۱-۳-ماه و خورشید و ستارگان
- ۶۷ ۲-۱۱-۴-باد و باران
- ۶۷ ۲-۱۱-۵-رود
- ۶۸ ۲-۱۱-۶-بیابان
- ۶۹ ۲-۱۲-۱۲-سپاه و تصویرهای آن در بهمن نامه
- ۶۹ ۲-۱۲-۱-کوه
- ۶۹ ۲-۱۲-۲-دریا
- ۷۰ ۲-۱۲-۳-ابر
- ۷۰ ۲-۱۲-۴-شیر و گرگ
- ۷۱ ۲-۱۲-۵-مور و ملخ

- ۷۲ ۱۳-۲- موسیقی جنگ در تصاویر بهمن نامه
- ۷۲ ۱-۱۳-۲- خروش سواران
- ۷۳ ۲-۱۳-۲- خروش اسبان
- ۷۴ ۳-۱۳-۲- خروش و بانگ تیره و کوس و نای
- ۷۶ ۱۴-۲- گرد و خاک در تصاویر بهمن نامه
- ۷۸ ۱۵-۲- خون در تصاویر بهمن نامه
- ۷۹ ۱۶-۲- تصاویر زین افزارها در بهمن نامه
- ۷۹ ۱-۱۶-۲- گرز
- ۷۹ ۲-۱۶-۲- نیزه و سپر
- ۷۹ ۳-۱۶-۲- جوشن
- ۷۹ ۴-۱۶-۲- خدنگ و کمند
- ۸۰ ۵-۱۶-۲- مغفر
- ۸۰ ۶-۱۶-۲- تیغ
- ۸۰ ۷-۱۶-۲- خود
- ۸۱ یادداشت‌ها
- بخش سوم
- ۸۳ ۳- صور خیال
- ۸۴ ۱-۳- کارکردهای تخیل
- ۸۵ ۲-۳- فایده و موضوع علم بیان
- ۸۶ ۳-۳- تشبیه
- ۸۶ ۱-۳-۳- تشبیه به اعتبار طرفین
- ۸۷ ۱-۱-۳-۳- هر دو طرف تشبیه حسی
- ۸۸ ۲-۱-۳-۳- مشبه عقلی، مشبه به حسی

- ۱۹..... ۳-۱-۳-۳- مشبه حسی و مشبه به عقلی
- ۱۹..... ۲-۳-۳- تشبیه خیالی و وهمی
- ۹۰..... ۱-۲-۳-۳- تشبیه خیالی
- ۹۰..... ۲-۲-۳-۳- تشبیه وهمی
- ۹۰..... ۳-۳-۳- وجه شبه
- ۹۱..... ۱-۳-۳-۳- وجه شبه تحقیقی
- ۹۱..... ۲-۳-۳-۳- وجه شبه تخیلی
- ۹۱..... ۴-۳-۳- تشبیه به اعتبار مفرد و مرکب بودن
- ۹۱..... ۱-۴-۳-۳- تشبیه مفرد
- ۹۲..... ۲-۴-۳-۳- تشبیه مرکب
- ۹۳..... ۵-۳-۳- تشبیه از دیدگاه ادات و وجه شبه
- ۹۳..... ۱-۵-۳-۳- مرسل
- ۹۴..... ۲-۵-۳-۳- مؤکد
- ۹۴..... ۳-۵-۳-۳- مفصل
- ۹۵..... ۴-۵-۳-۳- مجمل
- ۹۵..... ۵-۵-۳-۳- بلیغ
- ۹۶..... ۶-۳-۳- تشبیه تمثیل
- ۹۸..... ۷-۳-۳- انواع تشبیه به لحاظ شکل
- ۹۸..... ۱-۷-۳-۳- تشبیه ملفوف
- ۹۹..... ۲-۷-۳-۳- تشبیه مفروق
- ۹۹..... ۳-۷-۳-۳- تشبیه تسویه
- ۱۰۰..... ۴-۷-۳-۳- تشبیه جمع
- ۱۰۰..... ۵-۷-۳-۳- تشبیه معکوس یا مقلوب

- ۱۰۱ ۳-۳-۷-۶- تشبیه مشروط
- ۱۰۱ ۳-۳-۷-۷- تشبیه تفضیل
- ۱۰۳ ۳-۴- استعاره
- ۱۰۴ ۳-۴-۱- انواع استعاره
- ۱۰۴ ۳-۴-۲- استعاره‌ی مصرحه و انواع آن
- ۱۰۵ ۳-۴-۲-۱- استعاره‌ی مصرحه‌ی مجرد
- ۱۰۷ ۳-۴-۲-۲- استعاره‌ی مصرحه‌ی مرشحه
- ۱۰۷ ۳-۴-۳- استعاره‌ی مکنیه یا بالکنایه
- ۱۰۸ ۳-۴-۳-۱- استعاره‌ی مکنیه به صورت اضافه
- ۱۰۹ ۳-۴-۳-۲- استعاره‌ی مکنیه به صورت غیر اضافی
- ۱۱۰ ۳-۵- مجاز
- ۱۱۰ ۳-۵-۱- شرایط لازم برای مجاز
- ۱۱۰ ۳-۵-۱-۱- علاقه
- ۱۱۰ ۳-۵-۱-۲- قرینه
- ۱۱۰ ۳-۵-۲- علاقه‌های مجاز در بهمن نامه
- ۱۱۱ ۳-۵-۲-۱- علاقه‌ی کلیت و جزئیت
- ۱۱۱ ۳-۵-۲-۱-۱- ذکر کل و اراده‌ی جزء
- ۱۱۱ ۳-۵-۲-۱-۲- ذکر جزء و اراده‌ی کل
- ۱۱۲ ۳-۵-۲-۲- علاقه‌ی حال و محل
- ۱۱۳ ۳-۵-۲-۲-۱- ذکر محل و اراده‌ی حال
- ۱۱۳ ۳-۵-۲-۲-۲- ذکر حال و اراده‌ی محل
- ۱۱۳ ۳-۵-۲-۳- علاقه‌ی لازمیت و ملزومیت
- ۱۱۴ ۳-۵-۲-۴- علاقه‌ی سببیت یا علت و معلول

- ۱۱۴ ۳-۵-۲-۴-۱- ذکر سبب و اراده‌ی مسبب
- ۱۱۴ ۳-۵-۲-۴-۲- ذکر مسبب و اراده‌ی سبب
- ۱۱۵ ۳-۵-۲-۵- علاقه‌ی آلیت
- ۱۱۵ ۳-۵-۲-۶- علاقه‌ی عموم و خصوص
- ۱۱۶ ۳-۵-۲-۷- علاقه‌ی مکان و مایکون
- ۱۱۶ ۳-۵-۲-۸- علاقه‌ی جنس
- ۱۱۶ ۳-۵-۲-۹- علاقه‌ی مضاف و مضاف‌الیه
- ۱۱۷ ۳-۶-۶- کنایه
- ۱۱۸ ۳-۶-۱- انواع کنایه به لحاظ مکنی عنه
- ۱۱۸ ۳-۶-۱-۱- کنایه از موصوف
- ۱۱۹ ۳-۶-۱-۲- کنایه از صفت
- ۱۱۹ ۳-۶-۱-۳- کنایه از فعل یا مصدر
- ۱۲۰ ۳-۶-۲- انواع کنایه به لحاظ وضوح و خفا
- ۱۲۱ ۳-۶-۲-۱- ایما
- ۱۲۲ ۳-۶-۲-۲- تلویح
- ۱۲۳ ۳-۶-۲-۳- تعریض
- ۱۲۵ ۳-۷-۷- اغراق
- ۱۲۸ یادداشت‌ها
- ۱۳۲ فهرست راهنمای نام کسان بهمن نامه
- ۱۳۴ کتابنامه
- ۱۳۶ پیوست‌ها
- ۱۳۹ چکیده انگلیسی

فهرست نمودار

صفحه	پیوست ۱
۱۳۷	(نمودارالف-۱)
۱۳۸	(نمودارالف-۲)

مقدمه

آثار ادبی ایران، آینه‌ی تمام‌نمای اندیشه‌ها، باورها، عظمت روحی و معنوی ملتی است که از دیرباز تاکنون، بالنده و شکوفا از گذرگاه حادثه‌ها گذشته و به امروز رسیده است. برگ‌برگ ادب و فرهنگ ایران زمین، تجلی‌گاه نمایش آثار منظوم و منثور فرهیختگان اندیشمندی چون فردوسی، سعدی، مولانا، حافظ، عطار، بیهقی و... است. این ادبیات پربار، برآورده‌ی فرهنگ غنی اسلام و ایران است.

قرن چهارم و پنجم هجری در تاریخ ادب ایران، دوران شکوفایی حماسه‌های ملی است. پس از پدید آمدن اثر جاودان فردوسی، شاعرانی دیگر به پیروی از او، داستان‌های ایران باستان را به رشته‌ی نظم کشیدند و از دوران پیشین سخن گفتند. یکی از این داستان‌های حماسی، بهمن‌نامه است. بهمن‌نامه داستان زندگی بهمن، پادشاه کیانی است. اهمیت این منظومه بیشتر در زنده نگه داشتن یکی از داستان‌های کهن ایران و به کار بردن واژه‌های فارسی در آن است. سراینده‌ی این منظومه ایرانشاه بن ابی‌الخیر است که در اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم می‌زیسته است.

در زمینه‌ی بررسی بهمن‌نامه به شیوه‌ی تصویرپردازی آن پژوهشی صورت نگرفته است. هدف از این پژوهش تجزیه و تحلیل چگونگی تصویرپردازی حکیم ایرانشاه در بهمن‌نامه است. همچنین تعیین تفاوت‌های اساسی در تصویرپردازی‌های حکیم ایرانشاه با شاهنامه‌ی فردوسی است. زیبایی و زیبا دوستی از ویژگی‌های هر فرد است. شاعر تصویر آفرین هم فردی است از هزاران فردی که به دقت به پدیده‌های هستی می‌نگرد، دست به خلاقیت می‌زند و از نیروی تخیل خود به طرز مطلوب بهره می‌برد. اگر بخواهیم به جوهر شعر فارسی از روی آثار بزرگان شعر این سرزمین دست یابیم باید به دنبال فصاحت و روانی و روشنی باشیم. شعر فردوسی هنوز که هنوز است پس از گذشت قرن‌ها به دلیل روشنی و روانی، دلنشین و شور آفرین است. در پژوهش‌هایی نظیر انواع ادبی دکتر سیروس شمیسا سبک تصویرپردازی بر بنیاد شاهنامه مورد توجه قرار گرفته است؛ مسأله‌ی

اساسی این است که تصویر پردازی در سبک حماسی بهمن نامه‌ی حکیم ایرانشاه چه ویژگی‌هایی دارد؟ آیا این ویژگی‌ها متفاوت از ویژگی‌های تصویرپردازی شاهنامه هستند؟ آیا دیدگاه شاعر در تصویر پردازی متفاوت از دیدگاه فردوسی است؟

بررسی آثار ادبی با همه‌ی گستردگی و خصوصیات آن نمی‌تواند به دور از ارزش‌ها و معیارها باشد. در بررسی آثار ادبی باید ظرایف و شیوه‌ی بیان و ارزش هنری اثر را باز نماییم و اندیشه‌ی نهفته را در آن‌ها کشف کنیم. در این بازنگری و بررسی‌هاست که آثار گرانبها و ارزشمند از آثار کم ارزش باز شناخته می‌شود. پرداختن به علوم ادبی به خصوص علم بیان که مربوط به شناخت ماهیت ادبیات است، می‌تواند به بررسی و توضیح و تبیین دقایق متون مختلف بپردازد و وسیله‌ای باشد برای رسیدن به آن چه در ورای الفاظ قرار دارد.

در همین راستا در حد توان خود کوشیده شده است که عناصر بیانی کتاب بهمن نامه را مورد بررسی قرار داده و به جست‌وجوی ویژگی‌های سبک تصویری موجود در آن پرداخته شود. در آغاز به مطالعه‌ی همه جانبه و دقیق این اثر ارزشمند پرداختم. رفع هر گونه ابهام معنایی و مشکل ادبی برای من حائز اهمیت بود. مرحله‌ی بعد فیش برداری از متن داستان که بر چهار ابزار بیانی به عنوان شاخص‌ترین مقوله‌ی بیان یعنی تشبیه، استعاره، مجاز و کنایه است، پرداختم. هدف توضیح یک‌یک ابیات و بازگشایی گره از بیت به شیوه‌ی معمول نبود بلکه برآورد بسامد و تحلیل ساختاری ابزار بیانی هدف پژوهش تلقی می‌شد. در این راستا سعی بر اظهار نظرهایی بود که مورد قبول اکثر پژوهشگران علم بیان بوده است.

در این بررسی نسخه‌ی دکتر رحیم عقیقی مورد استفاده قرار گرفت. این پژوهش در سه بخش تنظیم شد. در بخش نخست به معرفی شاعر و کتاب بهمن نامه، همچنین موضوع کتاب و اهمیت آن و دیگر آثار شاعر پرداخته شد. در بخش دوم ادبیات در عصر شاعر مورد بررسی قرار گرفت. مطالبی در مورد سبک و سبک تصویری شاعر بیان گردید. سپس سبک تصویری حکیم ایرانشاه مورد نقد و بررسی قرار گرفت و ویژگی‌های آن مطرح شد. هدف این بود که نتایج و ویژگی‌های تصویری شعر به صورت عینی و ملموس و دقیق ارائه شود. در بخش سوم انواع صورخیال بررسی شد و چهار ابزار

بیانی و صنعت اغراق مورد بررسی قرار گرفت. پس از آن براساس طرح والگوی مناسب صور خیال، مثال‌ها و شاهد‌های مناسب و مفید بر مقصود از متن کتاب برگزیده شد و در جای مناسب خود قرار داده شد. شماره‌ی بیت‌ها و شماره‌ی صفحه‌های کتاب با توجه به همین نسخه در زیر شاهد‌های متن نوشته شد. در نهایت نمونه‌های مختلف صور خیال در دو هزار بیت نخست کتاب بسامد گیری شد و درصد کاربرد هر یک از عناصر بیانی معین شد و حاصل به صورت نمودار ترسیم شد.

مهم‌ترین منابعی را که در این پژوهش مورد استفاده قرار دادم کتاب‌های ارزشمند «حماسه سرایی در ایران» از دکتر ذبیح‌الله صفا، «صور خیال در شعر فارسی» از دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی، «تصویر آفرینی در شاهنامه‌ی فردوسی» از دکتر منصور رستگار فسائی و «بیان» از سیروس شمیسا هستند که هر کدام از این کتاب‌ها را در بخش‌هایی محور کار خود قرار دادم و راهگشای بسیاری از مشکلاتم بوده‌اند.

امیدوارم که استادان و خوانندگان این پژوهش با دیده‌ی اغماض به آن بنگرند و با راهنمایی‌های مفید خود در کیفیت این پژوهش مرا یاری نمایند و کاستی‌ها را گوشزد فرمایند.

بخش نخست

کلیات

سرآغاز

معرفی کتاب

سراینده‌ی منظومه و زمان او

اهمیت و ارزش بهمن نامه

موضوع کتاب

خصوصیات حماسی بهمن نامه

۱-۱- سرآغاز

در تاریخ جهان، هر ملتی که شکل گرفته و پایه‌گذاری شده است در راه استقلال ملت و برقراری حکومت خود دچار رنج‌ها، مشکلات و خطراتی شده است که در این راه مردان بزرگ و دلاور سهم عمده‌ای داشته‌اند. این مردان بزرگ از خود پهلوانی‌ها نشان داده‌اند، دست به کارهای شگفت زده‌اند و از جان خود در راه رسیدن به استقلال ملت گذشته‌اند تا سرانجام به مقصود اصلی خود رسیده‌اند. سالیان متمادی خاطره‌ی این پهلوانی‌ها، شجاعت‌ها و فداکاری‌های این انسان‌های بزرگ، سینه به سینه نقل شده تا این‌که به وسیله‌ی شاعرانی توانا از مجموعه‌ی این قهرمانی‌ها منظومه‌هایی حماسی پدید آمده است.

استاد دکتر ذبیح الله صفا حماسه را این گونه توصیف می‌کند:

«حماسه تجلی گاه تمدن و یا قسمتی از تمدن یک ملت در لحظه ایست که به وجود می‌آید و یا در حال وجود یافتن است.^۱ حماسه یکی از انواع ادبی و داستان و روایتی است با زمینه‌ی قهرمانی و رنگ قومی و ملی و سبکی فاخر که در آن حوادثی فراتر از حدود عادت روی می‌دهد. «حماسه نوعی از اشعار وصفی است که مبتنی بر توصیف اعمال پهلوانی و مردانگی‌ها و افتخارات و بزرگی‌های قومی یا فردی باشد به نحوی که شامل مظاهر مختلف زندگی آنان گردد.»^۲

دکتر فرشید ورد نیز در مورد حماسه می‌گویند: «این نوع شعر که بیشتر به دوران کودکی و ابتدایی و عصر تکوین ملت‌ها تعلق دارد، شعر است که به صورت داستانست و جنبه‌ی قهرمانی و ملی و اساطیری یا احیاناً تاریخی دارد که به هیچ وجه ساخته و پرداخته‌ی ذهن شاعر نیست و در آن عوامل و عناصر فوق طبیعی و غیر عادی نیز به چشم می‌خورد.»^۳ در یک منظومه‌ی حماسی، شاعر هیچ‌گاه عواطف شخصی خود را در داستان وارد نمی‌کند و آن را به میل خود تغییر نمی‌دهد و یا به